

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA TARBIYALANUVCHILARNI MAKTABGA TAYYORLASH ISHLARI

Farg‘ona viloyati Bag‘dod tumani I-DMTT tarbiyachisi

Hamroqulova Mahfuzaxon Rasuljonovna

Annotatsiya: *Maqolada maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarni maktab ta‘limiga tayyorlashning maqsad va vazifalari, pedagogik-psixologik xususiyatlari, ushbu jarayonlarni amalga oshirishda pedagog-tarbiyachining o‘rni, kognitiv faoliyat va qobiliyatlari shakllari va usullarining mazmuni haqida fikrlar berib o‘tilgan.*

Kalit so‘zlar: *maktabgacha ta‘lim, bola, ta‘lim, tarbiya, aqliy, kognitiv, faoliyat, qobiliyat, tarbiyachi, maktab, tayyorgarlik, qiziqish.*

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarining umumiy ta‘lim tizimida bajaradigan vazifalari orasida bolaning har tomonlama rivojlanishidan tashqari, bolalarni maktabga tayyorlash muhim o‘rin tutadi. Uning keyingi ta‘limining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan maktabgacha yoshdagi bolaning qanchalik yaxshi va o‘z vaqtida tayyorlanishiga bog‘liq. Bolalarni maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida maktabga tayyorlash ikkita asosiy vazifani o‘z ichiga oladi: har tomonlama ta‘lim (jismoniy, aqliy, axloqiy, estetik) va maktab fanlarini o‘zlashtirishga maxsus tayyorgarlik. Maktabga tayyorgarlikni shakllantirish bo‘yicha pedagog-tarbiyachining sinfdagi ishiga quyidagilar kiradi:

1. Bolalarda sinflar g‘oyasini bilim olishning muhim faoliyati sifatida rivojlantirish. Ushbu g‘oyaga asosanib, bolada sinfda faol xatti-harakatlar (topshiriqlarni diqqat bilan bajarish, pedagog-tarbiyachining so‘zlariga e‘tibor berish)rivojlanadi;

2. Qat‘iyat, mas‘uliyat, mustaqillik, mehnatsevarlikni rivojlantirish. Ularning shakllanishi bolaning bilim, ko‘nikmalarni egallashga, buning uchun yetarli kuch sarflashga intilishida namoyon bo‘ladi;

3. Maktabgacha yoshdagi bolaning jamoada ishlash tajribasini va tengdoshlariga ijobiy munosabatni tarbiyalash; tengdoshlarga umumiy faoliyat ishtirokchilari sifatida faol ta‘sir qilish usullarini o‘zlashtirish (yordam berish, tengdoshlar ishining natijalarini adolatli baholash, kamchiliklarni xushmuomalalik bilan qayd etish);

4. Bolalarda uyushgan xulq-atvor ko‘nikmalarini shakllantirish, jamoaviy muhitda o‘quv faoliyati. Ushbu ko‘nikmalarning mavjudligi bolaning shaxsiyatining axloqiy shakllanishining umumiy jarayoniga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi, maktabgacha yoshdagi bolani qiziqishlariga ko‘ra faoliyat, o‘yinlar, faoliyat turlarini tanlashda ko‘proq mustaqil qiladi.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarni tarbiyalash va o‘qitish o‘quv xarakteriga ega bo‘lib, bolalarning bilim va ko‘nikmalarni egallashi uchun ikkita yo‘nalishni hisobga oladi: bolaning kattalar va tengdoshlari bilan keng muloqoti va tashkil etilgan o‘quv jarayoni. Kattalar va tengdoshlar bilan muloqot qilish jarayonida bola turli xil ma‘lumotlarni oladi, ular orasida bilim va ko‘nikmalarning ikki guruhi mavjud. Birinchisi, bolalar kundalik muloqotda o‘zlashtira oladigan bilim va ko‘nikmalarni ta‘minlaydi. Ikkinchi toifaga bolalarning sinfda o‘rganishi kerak bo‘lgan bilim va ko‘nikmalar kiradi. Sinfda o‘qituvchi bolalarning dastur materialini qanday o‘rganishini, topshiriqlarni bajarishini hisobga

oladi; harakatlarining tezligi va mantiqiylikini, turli malakalarning mavjudligini tekshiradi va nihoyat, ularning to‘g‘ri xatti-harakatlarini kuzatish qobiliyatini aniqlaydi.

Zamonaviy psixologlar (A.A.Venger, S.P.Proskura va boshqalar) aqlning 80% 8 yoshdan oldin shakllangan deb hisoblashadi. Bu holat katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va o‘qitishni tashkil etishga yuqori talablarni qo‘yadi. Kognitiv vazifalar axloqiy va irodaviy fazilatlarini shakllantirish vazifalari bilan birlashtiriladi va ularni hal qilish o‘zaro chambarchas bog‘liqlikda amalga oshiriladi: kognitiv qiziqish bolani faollikka undaydi, qiziquvchanlikni rivojlantirishga yordam beradi va qat‘iyatlilik, mehnatsevarlik ko‘rsatish qobiliyatiga ta‘sir qiladi. Faoliyat, buning natijasida maktabgacha yoshdagi bolalar o‘quv materialini juda qattiq o‘zlashtiradilar.

Shuningdek, bolani qiziquvchanlikka, ixtiyoriy e‘tiborga, paydo bo‘ladigan savollarga mustaqil ravishda javob izlash zarurligiga tarbiyalash muhimdir. Zero, bilimga qiziqishi yetarlicha rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bola darsda o‘zini passiv tutadi, uning kuch va irodasini topshiriqlarni bajarishga, bilimlarni o‘zlashtirishga, o‘qishda ijobiy natijalarga erishishga yo‘naltirishi qiyin bo‘ladi. Bolalarni maktabga tayyorlashda ularda “ommaviy fazilatlar”ni tarbiyalash, jamoada yashash va mehnat qilish qobiliyati katta ahamiyatga ega. Shuning uchun bolalarning ijobiy munosabatlarini shakllantirish shartlaridan biri- bu bolalarning muloqotga bo‘lgan tabiiy ehtiyojini tarbiyachi tomonidan qo‘llab-quvvatlashdir. Muloqot ixtiyoriy va do‘stona bo‘lishi kerak.

Bolalarning muloqoti maktabga tayyorgarlikning zarur elementi bo‘lib, maktabgacha ta‘lim tashkiloti, birinchi navbatda, uni amalga oshirish uchun eng katta imkoniyatni berishi mumkin. Maktabga tayyorlik ruhiy rivojlanishning ma‘lum darajasini ham nazarda tutadi. Bolaga bilim zaxirasi kerak. Ammo bilim yoki ko‘nikmalar miqdori o‘z-o‘zidan rivojlanish ko‘rsatkichi bo‘lib xizmat qila olmaydi. Maktab bilimli bolani emas, balki maktab ishiga psixologik jihatdan tayyorlangan bolani kutmoqda. Bu bilimning o‘zi emas, balki bolalar undan qanday foydalanishni bilishlari muhimroqdir.

Bolalarni maktabga tayyorlashning eng muhim vazifalaridan biri bolaning yozish uchun zarur bo‘lgan “qo‘l mahoratini” rivojlantirishdir. Bolaga ko‘proq haykaltaroshlik qilish, kichik mozaikalarni to‘plashi, rasmlarni bo‘yash, lekin ayni paytda rang berish sifatiga e‘tibor berish zarur, va albatta, maktabda bolalar uchun alohida o‘rinni ba‘zi maxsus bilim va ko‘nikmalarni egallash-savodxonlik, hisoblash, arifmetik masalalarni yechish egallaydi. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida har bir yosh guruhida tegishli darslar o‘tkaziladi: “nutqni 349 rivojlantirish”, “matematika”. Tayyorlov guruhida “o‘qish va yozishni o‘rgatish” ga tayyorgarlik ko‘rish uchun sinflar qo‘shiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv faoliyatini tashkil etish shakllari va usullarining mazmuni haqida o‘ylab, har bir o‘qituvchi ma‘lum bir yosh guruhidagi bolalarning intellektual rivojlanishini yaxshilash uchun zaxira topishi mumkin. Ma‘lumki, har qanday yosh bosqichida muammoni muvaffaqiyatli hal qilish tahlil qilish va sintez qilish, bir harakat usulidan ikkinchisiga o‘tish, mavhumlash, konkretlashtirish, taqqoslash, umumlashtirish va boshqalar bilan bog‘liq. Bu shuni anglatadiki, maktabgacha ta‘limning asosiy e‘tiborini muayyan sohadagi aniq bilimlarni o‘zlashtirishdan uni muayyan hayot yoki ta‘lim sharoitida olish va ijodiy qo‘llash usullariga o‘tkazish kerak.

Xulosa o‘rnida shuni aytish lozimki, bolalarda intellektual va kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish jarayonida ob‘ektlarni mustaqil ko‘p tomonlama tahlil qilish, taqqoslash, tasniflash, umumlashtirish, guruhlash va tahlil qilish qobiliyati uchun zarur bo‘lgan tadqiqot harakatlari tizimini o‘rgatish vazifalari hal etiladi. Bu ko‘p jihatdan bolaning kelajakdagi hayoti va o‘qishidagi

muvaffaqiyatini belgilaydi. Intellektual rivojlanish vazifalarini hal qilishda, maktabgacha ta’limning har qanday innovatsion dasturini amalga oshirish va intellektual ko‘nikmalar bolalarning faol mustaqil kundalik faoliyatida emas, balki frontal darslarda emas, balki bosqichma-bosqich shakllantirishini hisobga olgan holda, sinflarni aniq mazmun bilan to‘ldirish mumkin, bu yerda ular asta-sekin o‘z xatti-harakatlarini aks ettirish, nimanidir tasdiqlash, biror narsaga shubha qilish imkoniyatiga ega. Bunday holda, o‘qituvchiga bolalarning kashfiyotlarida sherik roli yuklanadi, u muammo yoki muammoni hal qilish yo‘lini ko‘rsatishga shoshilmaydi, balki bolani mustaqil izlanish yo‘lida oqilona va xushmuomalalik bilan qo‘llab-quvvatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Arsentieva A. Maktabgacha tarbiyachining intellektual madaniyatini shakllantirish // Maktabgacha ta’lim muassasalarini boshqarish. -2004 yil. - № 5. - S. 80-85.
2. Baqoeva O.N. Katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda intellektual qobiliyatlarni shakllantirishning pedagogik shartlari. - Yelets, 2000 yil
3. Bezrukikh MM, Efimova SP. Siz o‘z o‘quvchingizni bilasizmi? - M., 1996 yil.
4. Belopolskaya NL. Aqli zaif bolalarda jins va yoshni aniqlashni psixologik o‘rganish // Defektologiya. - 1992. -№1
5. Келдиёрова, Г. С. (2021). Язык и стиль Эркина Вахидова. Молодой ученый, (41), 40-42.
6. Varxotova E.K., Dyatko N.V., Sazonova E.V. Maktabga tayyorgarlikning tezkor diagnostikasi: o‘qituvchilar va maktab psixologlari uchun amaliy qo‘llanma. - 2- nashr, o‘chirilgan. - M.: Ibtido, 1999 . 48 b.
7. Saydiyevna, K. G. (2023). THE USE OF ALLUSIVE UNITS IN POETRY. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 1132-1136.
8. Keldiyorova, G. S., Qurbonova, N. N., Fatxullaxodjaev, M. Z., & Rixsiyeva, L. A. (2022). Didactic Functions and types of Role-Playing Games that Contribute to the Development of Communicative Foreign Language Speech Skills. Specialusis Ugdymas, 1(43), 10577-10582.
9. ALAVUTDINOVA GANIEVNA, N. (2015). 20. ASIR ÖZBEK DİL BİLİMİNDE MORFOLOJİYE AİT GÖRÜŞLERİN ŞEKİLLENMESİNDE PROF. EYYÜP GULAMOV’UN YERİ. Turkish Studies (Elektronik), 10(12), 1-14.
10. Karimova, V. M., & Akramova, F. A. (2000). Psixologiya (ma’ruzalar matni). Nodira ALAVUTDINOVA, Muqaddas ABDURAHMONOVA.